

משמעת: המתנה שחייבים להעניק

מדוע משמעת אינה כלי לנוחות ההורים, אלא יסוד שממנו נבנים ביטחון עצמי, יראת שמיים ומשמעת עצמית

מאת: הרב יחיאל יעקובזון

תוכן העניינים

פתח דבר

פרק א – מתנה, לא כלי נוחות

"הרצאה על המשמעת? זה בדיוק מה שאנחנו עושים"

פרק ב – משמעת ויראת שמים

הוקש כבודם לכבודו של מקום

פרק ג – משמעת וביטחון עצמי

שני מקורות הפחד · הילד שפחד לחצות את הכביש

פרק ד – כוחה של ההחלטה התקיפה

ילד השוקולד · רב־החובל שלא ידע מה קורה במעמקי הספינה · הכדור שאין בו כלום

פרק ה – איך בונים משמעת בפועל

מעט מאוד, אבל בתוקף · גיל המרי הראשון

פרק ו – להרגיל ילד לשמוע

מצווה שלא לומר דבר שלא נשמע · הבחור שהחזיק מעמד בפני כולם, וסיפור הבריכה

פרק ז – מלכודות: איומים והסברים

האיום שלא יתבצע לעולם · כיבוד אב אינו כלי משמעת · נעשה ונשמע — לא כל דבר ניתן להסביר

פרק ח – משמעת ואהבה יחד

"הנושא שאני צריך לדבר עליו הפעם," פותח הרב יחיאל יעקובזון, "הוא הנושא הכי פחות אהוב עליי לדבר עליו: משמעת". לא בגלל שהוא לא חשוב — אלא בדיוק להפך: כי הוא אחד הנושאים החשובים ביותר בחינוך, וגם אחד הנושאים שהכי הרבה מתפרשים לא נכון. יש מי שחושב שמשמעת היא כלי לנוחות ההורים, ויש מי שמזהה אותה עם קשיחות, דיכוי, ואפילו התעללות. שני הצדדים טועים.

הספר שלפניכם מנסה להעמיד את משמעת על היסוד האמיתי שלה: לא ככלי לארגן את הבית, לא כמכשיר לשרוד את עולם הילדים — אלא כמתנה שחייבים להעניק. מתנה שממנה, כפי שנראה, נבנים יראת שמייים, ביטחון עצמי, ומשמעת עצמית שתלווה את הילד לכל חייו.

בפרק זה: סדרת הרצאות במקום שהתנהל בו כמו משטר צבאי, והתגובה המצחיקה-מכאיבה של המנהל שם — פתיחה שממנה נגזר כל שאר הספר: משמעת אינה עונש, אלא חובה חינוכית.

"הרצאה על המשמעת? זה בדיוק מה שאנחנו עושים"

הרב מספר על סדרת הרצאות שנתן פעם במקום חינוכי שהתנהל, לדבריו, "באווירה ממש של משטר צבאי קומוניסטי". בתום ההרצאות ניגש אליו המנהל בחיוך רחב, ואמר לו במחמאה תמימה: "הרצאה על המשמעת — זה בדיוק מה שאנחנו עושים כאן!". הרב מתאר את התגובה הפנימית שלו: "הייתי מעדיף לקבור את עצמי באדמה מאשר לשמוע את המחמאה הזאת".

המקרה הזה חושף בדיוק את הבלבול שהספר הזה בא לתקן. המנהל ההוא היה משוכנע שמשמעת פירושה שליטה, קשיחות, "אווירה". אך משמעת אמיתית, כפי שיוסבר בהמשך, אינה עונש ואינה אפילו קשורה בהכרח לצעקות או לענישה. "משמעת זה כלי לארגן את הבית — לא. משמעת זה מכשיר לשרוד את עולם הילדים — גם לא. משמעת זה משהו שחייבים להעניק לילדים". הבחנה זו, בין משמעת ככלי נוחות למשמעת כמתנה, היא הבסיס לכל מה שיבוא.

יש בעיה כפולה סביב הנושא: מצד אחד, חברה מודרנית שנלחמה שנים במושג המשמעת עצמו מסיבות פילוסופיות, ולמרבית הפלא כבר חוזרת בה — מכירה בנזקים החמורים שגרמה. ומצד שני, אצלנו חלק מאותו "רעל" חדר גם ללב, וגורם להורים רבים להסס. הספר הזה בא לפזר את שני הערפלים גם יחד.

בפרק זה: היסוד המרכזי של כל הספר: הקשר בין הכניעה לסמכות ההורים לבין היכולת לפתח יראת שמיים אמיתית, ולמה נזק של חוסר משמעת אינו קטן מנזק של חוסר חום.

הוקש כבודם לכבודו של מקום

הרב פותח בהצהרה עקרונית: "אולי זה סוד מה שאמרו חז"ל — הוקש כבודם לכבודו של מקום". חז"ל השוו בין כבוד ההורים לכבוד שמים

(קידושין ל-לא)

, ולפי ההסבר כאן ההיקש עמוק מכפי שנדמה בתחילה: מי שלא התחנך לגדול באווירה של סמכות ומשמעת — לא קיבל למעשה חינוך ליראת שמיים. אדם שלא התרגל מילדותו להיכנע לסמכות שמעליו, אינו יכול לפתח כלפי הקדוש ברוך הוא יראת שמיים פנימית אמיתית. הוא יכול להיות חרדי, לדקדק במצוות, אך יראת השמים הפנימית — ההיכנעות המוחלטת — לא תהיה בו.

"אין מציאות בעולם שילד ייכנע באופן מוחלט בפני הקדוש ברוך הוא, בהתחלה. הצורה שהקדוש ברוך הוא טבע בעולם היא שהוא נכנע בפני ההורים. יש לו את הכלים. וזה לא סותר את האהבה — זה חלק מהאהבה."

מתוך דברי הרב יעקובזון

הרב מוסיף כאן נדבך חשוב: משמעת בבית שיש בו קשר חם, ידידות אמיתית בין הורים לילדים, ועידוד — היא הכרחית לא פחות מהחום עצמו. "נזק של חוסר משמעת בבית הוא לא פחות מנזק של חוסר חום. אנחנו מדברים על זה פחות כי זה פחות נפוץ היום — יש היום הרבה יותר הורים שעוסקים במשמעת ומעט מדי בקשרים אנושיים. אבל כשמממדים בעיה של חוסר משמעת קיצוני מול בעיה של חוסר חום קיצוני — מגיעים לאותה חומרה של נזק, ואולי אף יותר".

משמעת וביטחון עצמי

בפרק זה: שני יסודות הפחד שכל ילד סוחב איתו, ולמה דווקא הורים "חלשים" — לא בגוף אלא בהחלטיות — הם שגורמים לילד להרגיש הכי לא בטוח. וסיפור נדיר על ילד קטן שסירב לחצות כביש, כי חשב שאמו פוחדת מכלבים.

שני מקורות הפחד

הטענה ש"אווירה של משמעת מדכאת את הילד, פוגעת בביטחון העצמי שלו" — התבררה, לפי הרב, בדיוק הפוך: ילדים שמקבלים חינוך סמכותי (לא דיקטטורי, לא אלים — אלא עקבי, רגוע ותקיף) מפתחים דווקא פחות בעיות ביטחון עצמי, פחות מתחים נפשיים, ומצליחים יותר להתקדם בחיים. כדי להבין למה, יש להכיר בשני מרכיבי הפחד היסודיים של הילד:

הפחד הראשון: העולם מפחיד

לילד קטן העולם נראה כמו עולם של ענקים — כולם גדולים ממנו, מדברים בקול, לא מבינים מה הם רוצים ממנו. הדבר היחיד שנותן לו ביטחון הוא ההרגשה שיש לו זוג הורים חזקים, יודעים, ואוהבים — שיגנו עליו.

הפחד השני: "אני לא יוצלח"

ילד קטן חווה כישלון מתמיד — נופל, לא מצליח להכניס את המזלג לפה, לא מבין את הנעשה סביבו. את התחושה הזו הוא מתגבר, לפי טבע הבריאה, כשהוא לא מתמקד במה שאין לו אלא במה שכבר יש לו — וכשהוא רואה את ההורים כדגם חזק שהוא "עותק" שלו.

וכאן הנקודה המרכזית: תפיסת הילד את הוריו כ"חזקים" אינה תלויה בכוח הפיזי שלהם, אלא דווקא בעקביות שלהם. "אם במערכת השיקולים של הילד הוא מרגיש שאבא סמרטוט — שהוא יכול לסחוט ממנו מה שהוא רוצה, שכשהוא מייילל האבא נכנע, שכשהוא צורח האבא משתעבד — הוא תופס שאבא שלו סמרטוט. וזה נוח לו ברגע הזה. אבל לאט לאט מתחזקת אצלו תפיסה שאבא שלי הוא כלום". אב תקיף והחלטי — גם אם רזה, גם אם חלש גופנית — נתפס בעיני הילד כבעל עוצמה, כי העוצמה הזו נמדדת דווקא בעמידה במילה.

הילד שפחד לחצות את הכביש

"אתה חושב שאמא שלך מפחדת מכלבים?"

הרב מספר על אחד המקרים הקיצוניים ביותר שראה בעשרות שנות עבודתו — מקרה יחיד, אך מלמד. הוא המתין ברכבו ברחוב רחב בבני ברק, ולפניו, במרחק שלושים מטר, עמד ילד בן שש ליד מעבר חצייה — ולא זז. דקות ארוכות. ילדים אחרים חלפו, מבוגר עבר, והילד עדיין עמד במקום.

לבסוף יצא הרב מהרכב, ניגש אליו ושאל אם הוא רוצה שיעביר אותו. הילד מדד אותו במבט חשדני ולבסוף הסכים. תוך שיחה קלילה ניסה הרב להבין למה הילד לא עבר לבד. "יש שם כלב", אמר הילד, והצביע על משהו בגודל אפרוח. "אתה מפחד מכלבים?" "כן. הוא יכול לטרוף אותי". הרב ניסה לעודד אותו, הראה לו שהכלב בורח — ותוך כדי כך שאל: "אז מה אתה עושה בכל פעם? אמא מעבירה אותך?". הילד ענה: "כן". "ולמה לא תעבור לבד?" — "מה זה יעזור?" — תשובה מוזרה, שבה חש הרב שמסתתר משהו עמוק. אחרי שאלה חוזרת, נחשף הסוד: "אתה חושב שאמא שלך מפחדת מכלבים?" שאל הרב. "בטח", ענה הילד בפשטות, "אם אני מפחד — בטח שגם היא".

הרב אתר אתר את בית הוריו, ובשיחה עם האב הסביר: "המשוואה של הילד היא כזו — אם אני מפחד מכלב ואמא מפחדת ממני, אז בטוח שאמא מפחדת מכלב. וגם אם עכשיו תוכיח לו שאמא אמיצה — זה לא יפתור את הבעיה. זה ילד שלא שומע. ילד שמכתיב להורים שלו את הבית. כל מה שהוא רוצה להשיג — הוא משיג". האב, שהילד היחיד נולד לו אחרי שנים ארוכות, הודה שקשה לו לסרב לו על כלום. הרב סיכם: "ילד מפוחד, מבוהל — זה מה שקוראים חסר ביטחון. וזה בדיוק הסוד: כשההורים חלשים ממנו, הילד עצמו נהיה מפוחד".

כוחה של ההחלטה התקיפה

בפרק זה: מדוע ילד שמקבל משמעת מפתח משמעת עצמית; משל רב־החובל שאינו יודע מה עושה כל אחד מאלף אנשי הצוות; ומחקרי הרפואה שמוכיחים את כוחה של ההחלטה הפנימית התקיפה.

ילד השוקולד

מנין נובע "כוח הרצון"? הרב דוחה את ההנחה הרווחת ש"אין לו כוח רצון" היא תכונה מולדת. "משמעת עצמית נגזרת ישירות ממה שהילד מקבל בבית". ילד שגדל באווירה של משמעת מפתח משמעת עצמית — לא רק כי הוא מתאמן בויתור, אלא בעיקר כי תמונת העולם שלו על עצמו נבנית מהתנהגות ההורים כלפיו.

שני ילדים, אותה בקשה

ילד מבקש שוקולד, ואומרים לו "לא". הוא מייילל, צורח, נשכב על הרצפה — ובכל זאת אומרים לו "לא" בעקביות. בסופו של דבר, אומר הילד לעצמו: "אני יותר לא נוגע בשוקולד" — ועומד בזה. ילד אחר, שגדל באווירה שבה "לא" תמיד מתפוגג במאבק מספיק ארוך, אומר לעצמו את אותו המשפט בדיוק — אבל תוך זמן קצר שובר את ההחלטה, ואז מנחם את עצמו בעוד חתיכת שוקולד "על זה שאכל בניגוד להחלטה".

"מה שהילד עשה להורים שלו — עכשיו הוא עושה לעצמו. אם קיבל אווירה של משמעת, יש לו משמעת עצמית: הוא יכול לתבוע מעצמו, והוא יעמוד בזה". וכאן מגיע החידוש: העקביות של האדם הבוגר, בכל תחום שהוא — לימוד, עבודת המידות, כל דבר שבחיים — נקבעת מהמשמעת שקיבל כילד.

רב־החובל שלא ידע מה קורה במעמקי הספינה

הרב מביא כאן משל מאיר עיניים: ספינת ענק נושאת מטוסים, עם אלף אנשי צוות בבטן האונייה, כל אחד מומחה בתחום. רב־החובל שעומד על גשר הפיקוד אינו יודע מה בדיוק תפקידו של כל אחד ואיך הוא עובד. הוא רק יודע שכאשר הוא אומר "ישר" — הספינה נוסעת ישר. "אחורה" — היא נוסעת אחורה. "כשיש תקלה — הוא לא יודע מה קרה".

כך גם ה"אני החושב" שלנו ביחס לכוחות הפנימיים שלנו: כשאדם אומר לעצמו "אני אעשה ככה" בהחלטיות, מתעוררים בו כוחות שהוא בעצמו אינו יודע את מקורם. "ככל שהפקודה יותר החלטית — כך עולים הכוחות. זה דבר ידוע מקדמת דנא". והחידוש: זה נכון בין אם מדובר בבחירה חיובית ובין אם, חלילה, בבחירה שלילית — אדם שמשכנע את עצמו "אני לא יכול", מגייס באותה מידה כוחות פנימיים... נגד עצמו.

הכדור שאין בו כלום

לחיזוק היסוד, מביא הרב שתי עדויות מהעולם הרפואי המודרני. הראשונה: בכל בדיקת תרופה חדשה, מחלקים חוקרים את הנבדקים לשתי קבוצות — קבוצה שמקבלת את התרופה האמיתית, וקבוצה שמקבלת כדור זהה במראהו שאין בו דבר, "אפקט הפלצבו". "התברר שכל תרופה חדשה משפרת את המצב, אפילו אם אין בה כלום, משום שאנשים שמקבלים אותה מאמינים שיש פתרון — ואז המנגנון הפנימי של ההבראה שהקדוש ברוך הוא ברא עובד יותר טוב".

העדות השנייה: חוקר יהודי שחקר חולים שהצליחו להתגבר על מחלות קשות ביותר, נגד כל הסטטיסטיקה. הוא גילה שהמכנה המשותף היחיד ביניהם לא היה מבנה גופני או תנאים רפואיים — אלא "אמונה חזקה ותקווה יוצאת דופן". "חולה שמתייאש יכול להתמוטט מיד, אפילו אם יש לו תרופות טובות. חולה שלא מאמין שהתרופה תועיל — היא הרבה פחות מועילה". המסקנה: הכוח הפנימי של אדם גדול הרבה יותר משהוא חושב — רק שהוא לא יודע איך להפעיל אותו. והדבר היחיד שמפעיל אותו הוא החלטה תקיפה. זהו בדיוק מה שהמשמעת, מגיל הינקות, מקנה לילד.

איך בונים משמעת בפועל

בפרק זה: כלל הברזל של הרב ירושלמי — "תגיד מעט, אבל תעמוד על זה כמו פלדה" — ולמה יש להתחיל לחנך למשמעת כבר מהרגע שהתינוק מתחיל לזוז, לא בגיל שלוש כשהוא "מפסיק להיות חמוד".

מעט מאוד, אבל בתוקף

"אחד מחוקי החינוך למשמעת הוא להגיד מעט מאוד 'לא'. לא כדי להיות קמצן בדרישות — אלא כדי שתוכל לעמוד על מה שאמרת כמו פלדה. אנחנו אנשים חלשים, ולא מלאכים; רק כך תוכל לשמור על הדברים החשובים באמת, ולא תתחיל לומר 'לא' על כל שטות רק כדי להרגיש ששולט בילד."

הרב ירושלמי, מובא בשיעור

הכלל הפרקטי: לבחור מעט מאוד דרישות — הוראות מינימום — אך לעמוד עליהן ללא פשרה. "כשהילד מרגיש שמילה של אבא זה מילה — שכשהוא אומר כן הוא מקיים, וכשהוא אומר לא הוא לא מאפשר — הוא גדל בהרגשה שיש לו הורים חזקים ויציבים שגם יגנו עליו". וזה, כאמור, מרגיע אותו מהפחדים היסודיים של הילדות וגם נותן לו דגם של כוח שהוא "עותק" שלו.

גיל המרי הראשון

נקודה חשובה: יש להתחיל לחנך למשמעת מהרגע שהתינוק מתחיל לזוז — לא, כפי שנוהגים רוב ההורים, רק בסביבות גיל שלוש, "כי אז הילדים מפסיקים להיות חמודים ומתחילים להיות דומים לנו". התחלה מאוחרת יוצרת קשיים גדולים בהרבה. הכלל: "אם תתחיל עם ילד בגיל שנה דבר אחד בלבד שילמד ש'לא' זה 'לא' — בגיל שנתיים כבר יהיו לו שניים-שלושה דברים, ובגיל שלוש כבר ארבעה. לא ייתכן שלילד כזה תהיינה בעיות משמעת".

מה שנקרא "גיל המרי הראשון" — סביב גיל שנתיים וחצי עד ארבע — אינו תופעה חדשה שצריך "לטפל בה" בבהלה, אלא בדיוק ההפך: זהו שלב טבעי שבו מגלים שהילד רוצה להרגיש עצמאי. הפתרון אינו לוותר ואינו להחמיר ריב מיותר, אלא לתת לו לבחור בתחומים שאינם עקרוניים ("אתה רוצה ללבוש את זה או את זה?"), ולעמוד בתוקף רק על הדברים שבאמת נקבעו כגבול.

בפרק זה: מדוע אסור להרגיל ילד "לא לשמוע", גם באמירות קטנות — ועדות מרתקת מפי החזון איש; וסיפור ארוך על נער אחד במוסד סגור, שדרכו רואים כיצד בונים מחדש, בסבלנות של חודשים, יחס בסיסי של שמיעה בקול.

מצווה שלא לומר דבר שלא נשמע

הרב מספר עדות מפי מי שהיה עד לשיחה בין ראש ישיבה לחזון איש. ראש הישיבה שאל את החזון איש מדוע אינו אומר לציבורו דבר מסוים שהוא סבור שהם צריכים לשמוע. השיב לו החזון איש: "חלק ממה שכן שומעים לי, זה בגלל שכשלא ישמעו לי — אני לא אומר. יש מצווה שלא לומר דבר שלא נשמע. אסור להרגיל, לאמן את הילד להיות לא ממושמע".

המסר החינוכי: כל אמירה שההורה יודע מראש שלא תישמע — פוגעת במשמעת הכללית, כי היא מלמדת את הילד להתרגל לשמוע מבלי לציית. עדיף להימנע מהוראה, מאשר לתת הוראה שלא תיאכף.

"חוץ ממך"

במוסד מיוחד, סגור ובעייתי, פגש הרב נער בעל עוצמה יוצאת דופן — סוג של מנהיג טבעי, שבאופן עקרוני אף אחד לא היה מסוגל לומר לו מה לעשות. יום אחד, כשהתקרב תור הברכה, עמד הרב בחדר האוכל והכריז: "מי שרוצה לבוא לברכה, ייקח כלי רחצה ויבוא לאיסוף". פנה לנער ההוא ואמר בקול רם: "חוץ ממך". הנער הביט בו בהלם — כמו מאתגר: "נראה אותך, עם מי אתה מתחיל".

הרב עמד על שלו: "אתה חייב לבוא לברכה". הנער עמד קרוע — רוצה מאוד, אך גם נאבק בעקרון שלא לציית. הרב לא נתן לו זמן: "עכשיו תקשיב טוב: מותר לך להגיד מה שאתה רוצה. תגיד שאתה עולה לאוטובוס כי אתה רוצה, כי מתחשק לך, לא משנה לי. אתה עולה לאוטובוס בגלל שאני מחייב אותך. ברור?". הנער, מבולבל, שאל: "ואם לא אעלה?" — "אז אסור לך לעלות. אתה לא יכול לעשות כלום". בסופו של דבר עלה, כשהוא אומר לעצמו: "אני עולה כי אני רוצה". הרב, בחוכמה, לא נלחם על הניסוח: "מותר לך להגיד את זה".

הדפוס הזה חזר על עצמו במשך כארבעה חודשים — מדי יום היה הרב "מבלבל לו את השכל", נותן לו הוראות קטנות, ומקפיד לא להיכנע. "לא לימדתי אותו עכשיו להיות גדול הצדיקים שבדור. אני יודע שזה לא יעזור לכל המקרים — מקרים שכבר מאוד הורגלו לחוסר משמעת זה לא יעזור. אבל במקרים הסטנדרטיים של חוסר משמעת בינוני — זה מה שעושים בבית: מפסיקים להגיד דברים שהילדים לא ישמעו, ומתחילים להרגיל אותם לשמוע הרבה הוראות קטנות, שרוב הסיכויים שיישמעו".

אפילו הילד הצייתן ביותר, ש"כל כיסופיו לעשות מה שההורים מבקשים", זקוק לתרגול הזה. גם הוא צריך לשמוע כל יום שתיים-שלוש הוראות פשוטות — "הביא לי בבקשה את הכוס", "תקריב לי את המלח" — לא בשביל לכפוף אותו, אלא כדי להרגילו: שהוא שומע דברים, ועושה.

מלכודות: איומים והסברים

בפרק זה: שלוש מלכודות נפוצות שפוגעות דווקא במשמעת שהן נועדו לחזק: איומים שלא מתבצעים, שימוש בכיבוד אב כדי לאלץ צייתנות, והרגל של "להסביר כל דבר".

האיום שלא יתבצע לעולם

הרב טוען טענה חדשה: "לא ייתכן בסברה שאיומים מועילים". הראיה הראשונה: רוב האיומים אינם מתבצעים בפועל, וככל שחשוב יותר להורה שהילד יתנהג כשורה — כך פחות סיכוי שהאיום יבוצע. "אם אני אומר לילד — אם לא תשמע, אם לא תשמע, אם לא תשמע — בקביעות, אני שוטף לו את המוח שהוא מרדן, שאני מצפה ממנו לא לשמוע, שאני מרגיש חלש. וגם אם, נניח, האיום כן היה משפיע — אני מתחיל לבנות טיפוס מרדן".

"תקראי למשטרה?"

קרובת משפחה של הרב סיפרה שכשהילד שלה, שהיה בעייתי מאוד מבחינת משמעת, מתחיל להתפרע — היא מאיימת עליו לקרוא למשטרה. הרב שאל: "קראת פעם באמת?" — היא הביטה בו במבט מוזר: "אני?! אני אקרא למשטרה?!". "אז", השיב הרב, "אם הוא חושב שתקראי — צריך טיפול פסיכולוגי גם לו וגם לך. אבל ילד נורמלי יודע שלא. וממילא — האיום לא באמת מועיל".

מה כן מועיל? לא האיום עצמו, אלא הטון — הביטחון והתקיפות שבהם ההורה מדבר. עצה מעשית שמביא הרב: אם מתחשק לומר איום, עדיף לומר בלב את הדרישה עצמה בתקיפות ("אתה חייב עכשיו ללמוד") בלי לצרף לה איום כלל.

אצל הסטייפלר

הרב מספר על מקרה שבו נכח אצל הסטייפלר זצ"ל: נער בעייתי, ואביו שרוצה לכפות עליו התנהגות טובה באמצעות איום בעבירה על כיבוד אב. "אתה עובר עשרות פעמים ביום על לא־תעשה דאורייתא," אמר האב לבנו, "ואם אתה מכה אותי — נפטרה הבעיה, ואני חייב על פי דין למכור אותך". הרב מתאר את זעזועו — ואת התגובה של הסטייפלר: להזהיר בחומרה שאסור להשתמש בכיבוד אב "כפנט לפתור בו בעיית משמעת".

"אין שום היתר לחנך את הבן לכיבוד אב במסגרת של משמעת, לפני בר מצווה — זה אנטי־חינוך למצוות". במקום זאת, יש לחנך לכיבוד אב מתוך שמחה: "כשאתה בא הביתה ואתה אומר, ילדים, מי יביא לי כוס מים — ואתה רואה שהילדים שמחים ורצים — זה כיבוד אב אמיתי, לא הכפייה".

נעשה ונשמע — לא כל דבר ניתן להסביר

הרב מזהיר גם מפני הרגל נפוץ אצל הורים "מודרניים": להצמיד הסבר לכל דרישה. "זה טוב מאוד להסביר — זה מעמיק את האינטליגנציה ומרחיב את האופקים. אבל אסור מבחינת המשמעת להסביר כל דבר. כי אם אתה מצמיד הסבר לכל דרישה, אתה מרגיל את הילד לחשוב: אם אני מבין — אני צריך לקיים, ואם אני לא מבין — אני לא צריך לקיים. וזה הרס המשמעת".

"וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע."

שמות כד, ז

בני ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע" — עשייה שאינה תלויה בהבנה מוקדמת. הרב מסביר: "בן אדם שמרגיש שאם הוא מבין הוא צריך לעשות, ואם הוא לא מבין הוא לא צריך לעשות — הוא באמת לא מבין. לא שהוא משקר. כי בן אדם שרוצה להבין באמת — הדרך היחידה שבאמת יבין, היא שישמע קודם, ואחרי שהוא עשה — הוא גם מבין יותר טוב". לילד שבאמת שואל שאלה כנה — אפשר וצריך להשיב. אך כברירת מחדל, אין להתנות את הציות בהבנה.

בפרק זה: סיכום הספר — הבחינה האמיתית של הורות מוצלחת אינה משמעת בלבד או אהבה בלבד, אלא שתיהן יחד; ואזהרה מפני ילדים "מפונקים" שנראים אהובים אך בעצם מוזנחים.

לקראת סיום, מציג הרב את הבחינה המרכזית: "אחת הבחינות האמיתיות אם אנחנו הורים שבאמת גם אוהבים את הילדים וגם מעניקים להם וגם מחנכים אותם — היא רק אם יש את שני הגורמים ביחד: המשמעת והאהבה גם יחד. כי בית שיש בו אהבה בלי משמעת — זו לא אהבה אמיתית. זו אהבת עצמו. אהבה אמיתית היא נתינה".

הורים "נחמדים" בלבד

מחייכים תמיד, מחבקים, מלטפים — אך לא מסוגלים לתת גבול. רוב הסיכויים שהם דואגים בעיקר לכך שהילד יאהב אותם. תוצאה אירונית: ילד שכל הזמן חש "מלך" — ומרגיש שמגיע לו, ומגיב בזעם כשלוקחים ממנו משהו.

הורים שנותנים גם משמעת

ילדים שקיבלו גם משמעת למדו גם לתת, לא רק לקבל. גם אם היצר טוען שההורים לא אהבו מספיק — יודעים בעומק ליבם שקיבלו נתינה אמיתית, לא חנופה.

הרב מסיים באזהרה חדשה: "מי שלא מעניק משמעת לילד — ידע שהוא קיבל על עצמו לגדל ילד שלא יהיה ירא שמים. אפשר ללמד אותו, אפשר לגדל אותו 'חרדי' — אבל לא ירא שמים". הסיכום: משמעת אינה הפכה של אהבה, אלא חלק בלתי נפרד ממנה. השילוב בין השתיים — לא זו במקום זו — הוא מה שבונה ילד בטוח בעצמו, מסוגל, וקרוב באמת לריבונו של עולם.

מקורות ומראי מקומות

1. קידושין ל ע"ב – לא ע"א — היקש כבוד הורים לכבוד המקום.
2. שמות כד, ז — "נעשה ונשמע".
3. עדות מפי החזון איש זצ"ל, מובאת בשיעור, בעניין "מצווה שלא לומר דבר שלא נשמע".
4. הדרכה מפי הרב ירושלמי, מובאת בשיעור, בעניין מיעוט הדרישות ותוקף בקיומן.
5. הוראת הסטייפלר זצ"ל, מובאת בשיעור, כנגד שימוש בכיבוד אב ככלי משמעת.
6. סיפורים ודוגמאות אישיות מפי הרב יחיאל יעקובזון, מתוך סדרת השיעורים בנושא חינוך ילדים.

נכתב ונערך על ידי:

הרב יהודה טאוב

קרית אתא

ליצירת קשר: 0527139520 📞

שיעורים נוספים של הרב 🎧

ניתן לשמוע עוד שיעורים נפלאים:

קול הלשון - קול תודה: 03-6171190 📻

באתר: www.kol-toda.co.il (https://www.kol-toda.co.il/) 🌐